

UPPSALAPOLSKAN

- en låts vandring från Uppsala till Malung och tillbaka igen.

Den polska som rubriken syftar på har nr 345 i Einar Övergaard's folkmusiksamling och är upptecknad 1894 efter spelmannen Troskari Erik Persson i Malung. I en fotnot omtalas att Övergaard hade en uppteckning till en samma låt, och i Svenska låtar Dalarna hittar vi också låten under nr 827. Det finns alltså tre uppteckningar efter samma spelman. De är inte exakt lika, den viktigaste skillnaden är att repriserna har olika ordningsföljd i de tre uppteckningarna. Det verkar som om spelmannen hade varit tveksam om i vilken ordning repriserna borde spelas.

Om vi jämför den här polskan med Troskari Eriks övriga repertoar är det inte svårt att se att den är stilmässigt

avvikande. Olof Andersson betraktade den från sin skånska utsiktspunkt som en masurka. Men nog är det en polska, men en polska som knappast har sitt ursprung i Malung. Den kallas också Uppsalapolskan, vilket tyder på att spelmannen hade fått den från Uppsalatrakten.

I Johan Lundins notbok på Musikmuseet finns en polska, som Lundin har upptecknat efter Gås-Anders och som har så stora likheter med Troskari Eriks Uppsalapolska, särskilt den form som den har i Svenska låtar, att man har skäl att tro att vi här har den uppländska förebilden till Troskari Eriks låt. Så här ser de båda låtarna ut skrivna under varann i samma tonart:

The image shows a musical score for a polska in 3/4 time. It consists of four systems of two staves each. The first system is labeled 'Lundin nr 56' and the second 'Sv. L. nr 827'. The notation includes treble and bass clefs, a key signature of one flat (B-flat), and various musical symbols such as notes, rests, and ornaments. The score is written in a clear, legible hand.

Man ser lätt att de två första repriserna är ganska lika, medan det finns stora olikheter i den tredje. Om vi håller oss till repriserna 1 och 2 konstaterar man att de rytmiskt och harmoniskt är så gott som identiska, och melodins uppbyggnad är också rätt likartad. De här likheterna kan knappast bero på tillfälligheter utan

snarare på att det finns ett klart samband mellan låtarna.

Allt det här tyder på att låten på något sätt hittat vägen från Gås-Anders i Björkinge till Troskari Erik i Malung. Förmodligen har det gått till så här: Troskari Erik gav sig, liksom andra unga dalkarlar, ut på s. k. herrarbete på som-

rarna för att tjäna ihop en slant. Då vandrade man den långa vägen till Mälardalskapen, där det fanns behov av extra arbetskraft. För Eriks del bör det ha varit före 1856, för det året gifte han sig och fick egen gård att sköta. Vid den här tiden stod Gås-Anders på toppen som spelman, och det är inte otänkbart att han och Troskari Erik sammanträffat någon gång i Uppsalatrakten och att Erik då fick höra låten. Men det kan naturligtvis vara någon annan upplandspelman som han hade fått låten ifrån.

De skiljaktigheter som finns mellan de två versionerna är inte så svåra att förklara. Troskari Erik lärde sig låten av Gås-Anders (?) före 1856, men hans variant upptecknades inte förrän 1897. Under de femti åren kan låten ha ändrat form en hel del. Noter till låten fanns inte, och bandspelaren var inte uppfunnen, så spelmannen hade bara sitt minne

att lita till. Hur tredje repriserna lät hade nog Troskari Erik glömt men försökt fylla ut minnesluckorna med toner ur sin egen fatabur. Sânt var inte alls ovanligt bland gehörsspelmännen. Gås-Anders version hörde Lundin på 1880-talet och skrev ner den i noter betydligt senare. Också här är det bortemot femti år mellan Gås-Anders spel före 1856 och Lundins noter, som inte alltid är så helt pålitliga.

Malungsversionen av låten spelas numera av många notkunniga upplandspelmän, Gås-Anders version däremot spelas bara av Gås-Andersbygdens spelmanslag i Björklinge. På låtkursen i Uppsala i februari tog jag upp låten till inläring. Den form jag då använde skiljer sig något från Lundins uppteckning, som jag inte hyser någon större respekt för. Så här spelade vi:

Maja

Till första repriserna, som också spelades av Eric Sahlström med helt annan fortsättning, finns text, som lyder så här:

De var en gång
 en enda gång
 ja var fuller som en kaja,
 ja damp ikull,
 ja damp ikull
 imella benen på Maja.

Därför har vi i Björklinge kommit överens om att kalla polskan Maja.

John Olsson